31/01/2023

Εκδήλωση της Μητρόπολης και του Πανεπιστημίου Πειραιώς για τους Τρεις Ιεράρχες

Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Πειραιώς

Στο Αμφιθέατρο Συνεδρίων του Πανεπιστημίου Πειραιώς πραγματοποιήθηκε τη Δευτέρα 30 Ιανουαρίου 2023 κοινή εκδήλωση της Ιεράς Μητροπόλεως και του Πανεπιστημίου Πειραιώς, για την εορτή των Τριών Ιεραρχών, προστατών της Παιδείας και των Γραμμάτων.

Κεντρικός ομιλητής ήταν Σεβασμιώτατος **Μητροπολίτης Κρήνης και Έξαρχος Μάλτας κ.Κύριλλο**ς, Πρόεδρος του **Τμήματος Κοινωνικής Θεολογίας και Θρησκειολογίας της Θεολογικής Σχολής του Ε.Κ.Π.Α.**, ο οποίος ανέπτυξε το θέμα *«Η Οικουμενική διάστασις της διδασκαλίας των Τριών Ιεραρχών».*

Τους παρευρισκομένους καλωσόρισε ο Πρύτανης του Πανεπιστημίου Πειραιώς κ **.Μιχαήλ Σφακιανάκης,** ο οποίος σημειώνοντας πως σήμερα είναι μία εορτή της παιδεία και των γραμμάτων, εξήρε τη μόρφωση του Σεβασμιωτάτου **Μητροπολίτου Κρήνης κ.Κυρίλλου** και συνεχάρη τον Σεβασμιώτατο **Μητροπολίτη Πειραιώς κ.Σεραφείμ** για την πρωτοβουλία αυτών των εκδηλώσεων. Επίσης, αναφερόμενος στο **Πανεπιστήμιο Πειραιώς,** σημείωσε πως αυτή τη στιγμή υπάρχουν 15.000 προπτυχιακοί φοιτητές και 5.000 μεταπτυχιακοί.

Στην συνέχεια το λόγο έλαβε ο Σεβασμιώτατος **Μητροπολίτης Πειραιώς κ.Σεραφείμ,** ο οποίος στον σύντομο χαιρετισμό του, μεταξύ άλλων, σημείωσε πως οι τρεις μεγάλοι Ιεράρχες της Εκκλησίας μας *«κηρύσσουν διαχρονικά ότι για να κατορθώσει ο άνθρωπος να ενωθεί με τον προαιώνιο Λόγο πρέπει να ελευθερωθεί από τις αισθήσεις και τους φραγμούς της υποκειμενικότητός του»*, *επισημαίνοντας παράλληλα ότι «η Θεολογική εμπειρία και σκέψη των Αγίων τριών Ιεραρχών γεννά δύο εκπλήξεις: την κριτική άποψη και την εγκυρότητα της γνώσεως μέσα από το σεβασμό της ετερότητας, όπου η μέθοδος δεν υποκαθιστά την επαλήθευση, αλλά υποβοηθά στο να κοινωνείται η εμπειρία»*. *«Προϋπόθεση της κοινωνίας είναι η πραγμάτωση του αληθούς για την Θεολογία των Τριών Ιεραρχών»*, συμπλήρωσε.

Αναφέροντας πως με την εκδήλωση αυτή, η **Μητρόπολη** και το **Πανεπιστήμιο Πειραιώς,** τιμώντας τα πρόσωπα των μεγάλων τριών Ιεραρχών και διδασκάλων, προστατών της παιδείας και των γραμμάτων, «τιμούν όλους τους λειτουργούς της εκπαιδευτικής κοινότητος και τους φορείς της παιδείας», ευχαρίστησε θερμότατα τον Σεβασμιώτατο Μητροπολίτη Κρήνης και Έξαρχο Μάλτας κ.Κύριλλο *«για την εξαίρετη προσφορά του στα θεολογικά γράμματα και το **Εθνικό Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών**, ως και στο Σεπτό Οικουμενικό μας Πατριαρχείο του οποίου μετ' αφοσιώσεως και επιγνώσεως έχει την μεγάλη και ευλογημένη διακονία ως Ιεράρχης του».*

Ο Σεβασμιώτατος συγχαίροντας για την εκλογή του τον νέο Πρύτανη του **Πανεπιστημίου Πειραιώς κ.Μιχαήλ Σφιακανάκη**, τον ευχαρίστησε θερμά τόσο για την αμέριστη συμπαράστασή του στο έργο της Εκκλησίας μας όσο και για την συνδιοργάνωση της εσπερίδας.

Τέλος, ευχαριστώντας όλους για την παρουσία τους και αφού ανέγνωσε το βιογραφικό του Σεβασμιωτάτου **Μητροπολίτου Κρήνης και Εξάρχου Μάλτας κ.Κυρίλλου,** τον κάλεσε στο βήμα «για να απολαύσουμε τη σοφία και την αγάπη σας», όπως χαρακτηριστικά είπε.

Ακολουθεί η ομιλία του Σεβασμιωτάτου **Μητροπολίτου Κρήνης κ.Κυρίλλου με θέμα** *«Η Οικουμενική διάστασις της διδασκαλίας των Τριών Ιεραρχών».*

† Κυρίλλου

Μητροπολίτου Κρήνης και Πατριαρχικού Ἐξάρχου Μελίτης

Ἡ Οἰκουμενικότητα τῆς διδασκαλίας τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν

Εἶναι κοινὸς τόπος, ὅτι ὁ τέταρτος μετὰ Χριστὸ αἰώνας εἶναι ὁ αἰώνας τῆς πάλης γιὰ τὴν ἀλήθεια. Δὲν εἶναι μόνο σημαντικὸς γιὰ τὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τὴ Θεολογία της. Εἶναι σημαντικὸς γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ ἀνθρωπίνου πολιτισμοῦ. Εἶναι ἡ κοσμογονικὴ ἐποχὴ μὲ βαθιὲς ρωγμές, ἀλλαγὲς, ἀναστατώσεις πολιτικὲς καὶ κοινωνικές, τολμηρὲς ἀναζητήσεις, γενικότερες ἀνακατατάξεις ἰδεῶν, ἀπὸ τὶς ὁποῖες κυοφορεῖται ἕνα διαφορετικὸ κοσμοείδωλο. Εἶναι ἕνα ὁριακὸ σημεῖο. Εἶναι τὸ παλαιὸ ποὺ φεύγει ἀμυνόμενο καὶ ἀνθιστάμενο, γιὰ νὰ παραχωρήσει τὴ θέση του στὸ νέο. Ἡ Ἐκκλησία ἔχει βγεῖ πλέον ἀπὸ τὶς ὑπόγειες κατακόμβες καὶ καλεῖται νὰ ἀναμετρηθεῖ μὲ τὶς ποικίλες προκλήσεις, ὄχι μόνο ἐξωτερικές, ἀλλὰ καὶ ἐσωτερικὲς ποὺ δημιουργεῖ ἡ ζωτική της παρουσία στὸ κοινωνικὸ γίγνεσθαι μιᾶς πολυεθνικῆς αὐτοκρατορίας.

Εἶναι ἐπίσης κοινὸς τόπος, ὅτι αὐτὸς ὁ νέος κόσμος τῆς Ἐκκλησίας δὲ θὰ μποροῦσε νὰ ἀναδυθεῖ, ἀλλὰ καὶ νὰ αὐξηθεῖ καί νὰ ἑδραιωθεῖ, νὰ ἀναδυθεῖ καὶ νὰ εὐδοκιμήσει χωρὶς τὴν καθοριστική, τὴν ἀποφασιστική, τὴ ρηξικέλευση παρέμβαση καὶ παρουσία τῶν σήμερα ἑορταζομένων ἁγίων Ἱεραρχῶν τοῦ Βασιλείου, τοῦ Γρηγορίου καὶ τοῦ Ἰωάννου. Εἶναι ἐκεῖνοι πού ἀντιμετώπισαν μέ βαθεία συνέπεια, ἀνδρεία καί φρόνηση τά αἰτήματα τῶν καιρῶν τους. Μέ ὀξύτητα ἀναλύουν τήν ἀντιφατικότητα τῆς κοσμικῆς πραγματικότητας πού κινείται σέ μια διαλεκτική

διελκυστίνδα λόγου καί ἀλόγου, πίστεως καί γνώσεως, πτώσεως καί ἀνόδου. Ἐν τούτοις ἐμφανίζονται ἀπόλυτα πεπεισμένοι γιά τίς δυνατότητες τοῦ ἀνθρώπου νά ὑπερβεῖ τό τραγικό του ἀδιέξοδο. Ὁ Βασίλειος, ὁ ὁποῖος ἐκλήθη Μέγας, ὁ ἀσκητής μοναχός, ὁ ὁποῖος δέν διέκοψε ποτέ τίς σχέσεις του μέ τό διάσημο σοφιστή καί δάσκαλο τῆς ρητορικῆς Λιβάνιο, ὁ ὁποῖος ἔστελνε πάντα σ' αὐτόν μαθητές ἀπό τήν Καππαδοκία γιά νά ὁλοκληρώσουν τίς σπουδές του, ὁ ὁποῖος ἀνεδείχθη σὲ μεγαλόπνοο ἐκκλησιαστικὸ ἡγέτη, εἶναι αὐτός, ὁ ὁποῖος θωρακισμένος μὲ τὴν πλούσια ἑλληνική του παιδεία θὰ συλλάβει τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ διαλόγου μὲ τὴν κυρίαρχη στὸν ἑλληνορωμαϊκὸ κόσμο ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἀλλὰ θὰ σχεδιάσει καὶ θὰ προβάλει κριτήρια τοῦ διαλόγου αὐτοῦ. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος θὰ ἀναδειχθεῖ σὲ κατ' ἐξοχὴν κορυφαῖο συστηματικὸ Θεολόγο, ὁ ὁποῖος θὰ προβεῖ σὲ μιὰ σωτηριολογικὴ ἀξιολόγηση τῶν δύο κόσμων καὶ θωρακισμένος καὶ ἐξοπλισμένος μὲ μιὰ βαθειά χαρισματική πνευματικὴ προσωπική ἐμπειρία, μὲ τὴν ἐμβριθῆ ἑλληνικὴ του παιδεία, μὲ τὴν τέλεια καλλιέπεια καὶ πληρότητα καί τοῦ ποιητικού λόγου του θὰ ἀναπτύξει καὶ θὰ καταγράψει τὴ συστηματικὴ θεολογικὴ ἑρμηνεία τῆς νέας πίστεως, στὸν εὐαίσθητο καὶ ἐπικίνδυνο χῶρο τῆς Τριαδολογίας καὶ Χριστολογίας μὲ κορυφαῖο ἐπίτευγμα τοὺς 5 θεολογικοὺς λόγους. Ὁ Ἱερὸς ὁ Χρυσόστομος, κήρυκας αὐθεντικὸς ἑνός «θεολογικοῦ, θά λέγαμε, ρεαλισμοῦ» μὲ τὴν κηρυγματικὴ προβολὴ τῆς ἑρμηνείας καὶ τῆς βιώσεως ἀπὸ τοὺς πιστοὺς τῆς χριστιανικῆς ἀληθείας, ὄχι μόνο δὲ θὰ ἀρνηθεῖ τὴν οἰκειότητα Χριστιανισμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ, ἐκεῖ ὅπου αὐτὴ πράγματι ὑπάρχει, ἀλλὰ θὰ ἀναζητήσει τὴ βαθύτερη συγγένεια, γιὰ τὴ σαφέστερη θεολογικὴ ἀνάδειξη τῆς ἀλήθειας τῆς χριστιανικῆς πίστης ἐφαρμοζόμενης στὴ ζωὴ τῶν πιστῶν.

Ἡ σημερινὴ ἑορτὴ τῶν γραμμάτων καὶ τῆς παιδείας προσλαμβάνει ἰδιαίτερη σημασία, ὅταν ἡ ἀναφορὰ στὶς τρεῖς αὐτὲς ἐξαιρετικὲς προσωπικότητες δὲν ἀποτελεῖ συνέχεια μιᾶς τυπικῆς παραδόσεως, δὲν περιορίζεται στὸν ὕμνο τοῦ παρελθόντος, ἀλλὰ ἐμφορεῖται ἀπὸ ἕνα ἀληθὲς καὶ εἰλικρινὲς πνεῦμα μαθητείας, ἱκανὸ νὰ μᾶς ὁδηγήσει στὸ σκοτεινὸ καὶ πολυδαίδαλο παρὸν καὶ νὰ χαράξει τὸ μέλλον.

Εἶναι ἀδιαμφισβήτητο, ὅτι οἱ τρεῖς Ἱεράρχες δὲν ὑπῆρξαν παθητικοὶ θεατὲς τῶν προκλήσεων τῆς ἐποχῆς τους, δὲν ὑπῆρξαν ἱστορικοὶ σχολιαστὲς γεγονότων, δὲν ὑπῆρξαν θεωρητικοὶ δάσκαλοι ἑνὸς συστήματος ἰδεῶν. Τέθηκαν οἱ ἴδιοι μπροστὰ καὶ ἀντιμετώπισαν οἱ ἴδιοι συγκεκριμένα προβλήματα καὶ μὲ τὴν πολύπλευρη παιδεία τους, τὸ ἦθος τους, τὴ δύναμη τοῦ λόγου καὶ τὴ ρομφαία τοῦ πνεύματός τους κατέδειξαν τὴ δύναμη τῆς ἀλήθειας. Κατέδειξαν ἀκόμα μιὰ φορά, ὅπως καὶ ὁ Σωκράτης στὸν καιρό του, ὅτι ἡ ἴδια ἡ ἀλήθεια δὲν εἶναι μέγεθος ἀριθμητικό. Ἡ ἐπαλιθευσιμότητα τῆς ἀλήθειας συναρτᾶται καί ἀπορρέει ἀπό τὴν ἴδια τήν ἐσωτερική της δύναμη. Εἶναι αὐτὴ ποὺ τῆς χαρίζει τὴ διαχρονικότητα καὶ τὴν οἰκουμενικότητα, μιὰ διαχρονικὴ οἰκουμενικότητα ποὺ ἀσφαλῶς δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν καθολικότητα.

Τὸ βέβαιο εἶναι, ὅτι οἱ τρεῖς μεγάλοι Ἱεράρχες τοῦ δ΄ αἰώνα ὁδήγησαν τὰ δύο ξεχωριστὰ καὶ μοναδικὰ μεγέθη, τὸ Ἑλληνισμὸ καὶ τὸ Χριστιανισμὸ σὲ μιὰ ἐκλεκτικὴ προσέγγιση, ὑπερβαίνοντας ἐν πολλοῖς τήν ἔνταση τοῦ μεταξύ τους χάσματος μέ τή βαθειά δημιουργική τους σκέψη. Ἐάν μιλήσουμε γιά ἐκχριστιανισμό τοῦ Ἑλληνισμοῦ, αὐτός θά ἦταν μιά ἄρνηση τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ἦταν μια μεταμόρφωση, στήν ὁποία τά βασικά ἐρωτήματα καί ἐνδιαφέροντα ἱκανοποίηθηκαν μέ ἀπαντήσεις πού δέν ἦταν πιά ἑλληνικές, σέ καίρια κοσμολογικά καί ὀντολογικά ἐρωτήματα. Ἡ διὰ τῆς προσεγγίσεως ὑπέρβασις συνιστᾶ ἀσφαλῶς μέγιστο ἐπίτευγμα, τὸ ὁποῖο διανοίγει νέους ὁρίζοντες, ὅταν μὲ πνεῦμα μαθητείας μπορεῖ νὰ λειτουργεῖ ὡς τύπος καὶ ἀναλογικὸ παράδειγμα γιὰ τὴ Θεολογία, γιὰ τὴ ζωὴ καὶ τὴν πράξη τῆς Ἐκκλησίας ποὺ προσλαμβάνει τὸν κόσμο χωρὶς νὰ ἐκκοσμικεύεται, γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ πνεύματος καὶ τὴν ἱστορία τοῦ πολιτισμοῦ. Βιώνοντας ἀληθινὰ στὴ ζωή τους τὸ μυστήριο τοῦ ἐνανθρωπίσαντος Λόγου καὶ μοναδικὰ τὴν ἐμπειρία τῆς πίστης, ἀνατόμοι τοῦ κοινωνικοῦ γίγνεσθαι τῆς ἐποχῆς τους καὶ μὲ τὴ βοήθεια τῆς ἑλληνικῆς τους παιδείας, κατόρθωσαν νὰ ὑπερβοῦν τὴ δυναμικὴ τῆς αὐτοπεριχαράκωσης ποὺ τότε καὶ σήμερα ἀναπτύσσεται στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας, ὅσο καὶ τὸ αἴσθημα τῆς ἀλαζονείας τοῦ ἑλληνικοῦ πνεύματος. Ἀπέναντι σὲ τάσεις ἀπομονωτικὲς καὶ ἀποκλειστικές, ἀπέναντι στὴν ἀνασφάλεια τῆς αὐτάρκειας καὶ τῆς ἐσωστρέφειας ἐπέλεξαν συνειδητὰ μὲ τὴ ζωή τους καὶ τὸ ἔργο τους τὴν ὑπέρβαση, ἔχοντας συνείδηση τῆς οἰκουμενικότητας τοῦ σωτηρίου χριστιανικοῦ μηνύματος καὶ βεβαιότητα γιὰ τὴν καθολικότητα τῆς ἀλήθειας του. Κατέδειξαν, ὅτι τό ἄλλο τό φοβᾶσαι, ὅταν δέν ἔχεις ἤ ἀμφιβάλλεις γιά τή δική σου ταυτότητα.

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι οἱ δύο κόσμοι προέβαλαν διαφορετικὸ κοσμοείδωλο καὶ κατὰ συνέπεια ἦταν ριζικὰ διαφορετικοί. Στήν ἀφετηρία ἡ συνύπαρξη ὑπῆρξε πιό δύσκολη, ἀλλά ταυτόχρονα καί ἀναπόφευκτη. Ἐὰν ρωτήσουμε τὸ θεμελιῶδες ἐρώτημα, τὸ τὶ εἶναι ὁ ἄνθρωπος, ἀπέναντι στὴν ἑλληνικὴ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον στατικότητα, ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος θὰ δώσει τὴ μεγαλειώδη ἀπάντηση, ὅτι

ἄνθρωπος εἶναι «ζῶον ἐνταῦθα οἰκονομούμενον καὶ ἄλλαχοῦ μεθιστάμενον καὶ πέρας τοῦ μυστηρίου τῇ πρὸς Θεὸν νεύσει θεούμενον». Δηλ. ὁ ἄνθρωπος ἔχει ζωὴ μέσα στὸν παρόντα κόσμο καὶ ἐδῶ οἰκονομεῖ τὰ τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ διαρκῶς πρέπει νὰ μεθίσταται, νὰ μεθίσταται ἀλλοῦ. Καὶ αὐτὴ ἡ μετάσταση εἶναι ἕνα μυστήριο ποὺ μπορεῖ νὰ ἐπιτευχθεῖ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ.

Ἀπέναντι στὸ διαφορετικὸ καὶ τὸ ξένο ἡ ἑλληνικὴ ἀποκλειστικότητα ἔντρομη ὑπεραμύνεται ἀπό παλιά μὲ τὴ φράση «πᾶς μὴ ἕλλην βάρβαρος», γιὰ νὰ διαφυλάξει τὴ φυλετικὴ καθαρότητα καὶ ὑπεροχή. Ἀκόμα καὶ στή γνωστὴ φράση τοῦ Ἰσοκράτη, «οἱ τῆς ἡμετέρας παιδείας ἕλληνες εἰσίν» ἡ ὑπαρξιακὴ ἀποκλειστικότητα ἐπιζητεῖ τὴν κατοχύρωσή της καὶ τὴν ἐπιβίωσή της, προσδιορίζοντας ἁπλᾶ τὴν παιδεία ὡς κριτήριο ὅμως μιᾶς ἀξιολογικῆς ὑπεροχῆς. Στὴ χριστιανικὴ σκέψη, στὴ σκέψη τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου, ἡ ἀφετηρία εἶναι διαφορετική: «πᾶσι (γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους) μία τοῖς ὑψηλοῖς πατρίς, πᾶσι γένος ἓν ... (ὅλοι ἀνήκουμε στὸ ἴδιο γένος)». Μὲ τὸν ἴδιο τρόπο ὁ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος ἐπισημαίνει καὶ μᾶς καλεῖ νὰ σκεφθοῦμε, ὅτι ἐὰν δοῦμε στὸ δρόμο ἕνα ζῶο λαβωμένο, τὸ σηκώνουμε καὶ τὸ περιθάλπουμε καὶ δὲ ρωτᾶμε «τίνος ἐστί. Πολλῶ μᾶλλον -τονίζει ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος- ἄνθρωπον οὐ δεῖ περιεργάζεσθαι τίνος ἐστιν. Τοῦ Θεοῦ ἐστιν, κἂν Ἕλλην ᾖ, κἂν Ἰουδαῖος», τοῦ Θεοῦ ἐστιν. Καί αὐτός ὁ Θεός, ὁ ἕνας Θεός εἶναι ὁ «πατήρ πάντων, ὁ ἐπί πάντων, καί διά πάντων καί ἐν πᾶσιν ...».

Κατὰ τὴν ἐποχὴ τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ἡ ἑλληνικὴ ἐσωστρέφεια ἐμφανίζεται ἐκ νέου στὸ πρόσωπο τοῦ Ἰουλιανοῦ τοῦ παραβάτη, τοῦ αὐτοκράτορα, «εἰς τὰ μάλιστα ἑλληνισμῷ χαίροντος καὶ τοὺς χριστιανοὺς ὑπερφυῶς μισοῦντος», ὅπως μαρτυρεῖ ὁ Σωζομενός.

Ἐνῶ ὁ Ἰουλιανὸς μὲ αὐτὴ τὸ ἀπέλπιδα ἐγχείρημα προσπάθησε νὰ μειώσει τὸ διαλεκτικὸ ἐξοπλισμὸ τῶν Χριστιανῶν, στὰ χριστιανικὰ περιβάλλοντα εἶχε καταστεῖ κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἧττον συνειδητό, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ φιλοσοφία καὶ διανόηση, ὁ ἀξιακός χῶρος πού αὐτή δημιούργησε, τοὐλάχιστον σὲ συγκεκριμένες πτυχές της, ἀλλὰ καὶ ὁ ἐννοιολογικὸς πλοῦτος τῆς ἑλληνικῆς γλώσσας μποροῦσαν νὰ ἀποτελέσουν λυσιτελῆ ὀχήματα γιὰ μιὰ δόκιμη ἐκφορὰ τοῦ μηνύματος τῆς δικῆς τους ἀλήθειας. Ἔγινε συνειδητὸ ὡς ἀναγκαιότητα πλέον, ὅτι ἡ ἑλληνικὴ σοφία καὶ γλῶσσα δὲν ἀποτελοῦσε τὸ ἀντίπαλον δέος ἀλλὰ παρεῖχε τὴ δυνατότητα γιὰ τὴν ἀκριβῆ ἔκφραση καὶ τελεσφόρο καταγραφὴ τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος. Δὲν εἶναι ἀσφαλῶς τυχαῖο, ὅτι στὶς θεολογικὲς ἀντιπαραθέσεις τῆς ἐποχῆς γιὰ τὴν ἑρμηνεία ἢ τὴ διατύπωση τῆς πίστεως τῆς Ἐκκλησίας χρησιμοποιήθηκαν καθιερωμένοι στὴν ἑλληνικὴ φιλοσοφία ὅροι ποὺ ὅμως εἶχαν τὴν κυριολεκτική τους ἀναφορὰ στὸν ἄνθρωπο ἢ τὸν κόσμο, ἀλλὰ ὄχι καὶ στὸ ἐπέκεινα ἀπὸ κάθε ὑλικὴ πραγματικότητα τριαδικὸ Θεὸ τοῦ Χριστιανισμοῦ. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος ἀποζητα μερίδιο ἀπό τήν ἀρχαιοελληνική κληρονομιά ὅταν γράφει πρός τό

Σταγείριο: «Ἀττικός σύ τήν παίδευσιν; Ἀττικοί καί ἡμεῖς».

Τὰ βήματα ὅμως τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν ὑπῆρξαν οὐσιαστικώτερα. Ὁ Μ. Βασίλειος μᾶς συνιστᾶ νά διαβάζουμε τά ἔργα τοῦ Ὁμήρου, τοῦ Ἡσιόδου, τοῦ Θεόγνιδος, τοῦ Προδίκου, ἀκόμα κι ἄν ὁ ἴδιος μέ τίς ἀναφορές του στα ἀρχαῖα κείμενα ἀνασημασιοδοτεῖ τό περιεχόμενό τους μέ βάση τίς προσλαμβάνουσες παραστάσεις καί τίς διανοητικές ἀναφορές ἑνός χριστιανοῦ ἀναγνώστη. Μᾶς καλεῖ νά μιμηθοῦμε τή ζωή καί τίς πράξεις τοῦ Περικλῆ, τοῦ Σωκράτη καί τοῦ Εὐκλείδη ὡς παραδείγματα βίου. Καί «... ποιηταῖς καί λογοποιοῖς καί ρήτορσι καί πᾶσιν ἀνθρώποις ὁμιλητέον», ἐάν πρόκειται νά προκύψει ὠφέλεια. Ταυτόχρονα δέ ἀνέλαβαν μιὰ συστηματικὴ πρωτοβουλία ἑνὸς ἐποικοδομητικοῦ διαλόγου γιὰ τὴν προσέγγιση τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας γιὰ τὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν κόσμο μὲ τὴν πνευματικὴ κληρονομιὰ τοῦ Ἑλληνισμοῦ, κάτι ποὺ στὴν ἐποχὴ ἐκείνη δὲν ἦταν αὐτονόητο. Ἡ ἐξαιρετικὴ αὐτὴ πρωτοβουλία τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν εἶχε μὲν ὡς ἀφετηρία τὸ περὶ Θεοῦ ἐρώτημα τῶν θεολογικῶν ἀντιπαραθέσεων τοῦ Δ΄ αἰώνα, ἀλλὰ εἶχε καί μιὰ ἐμμονὴ στὴ διδασκαλία περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἕνα ἐρώτημα ἀρρήκτως συνδεδεμένο ἀπὸ μιὰ ἀνάλογη προσέγγιση τοῦ ἐρωτήματος περὶ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τοῦ κόσμου.

Ὑπερυψωθέντες καὶ ὑπεράνω τῶν αὐτονοήτων ἀντιπαραθέσεων οἱ τρεῖς Ἱεράρχες εἰσηγήθηκαν τὴν κατά τό δυνατόν πρόσληψη τοῦ ἑλληνορωμαϊκοῦ κόσμου στὸ σῶμα τῆς Ἐκκλησίας μαζὶ μὲ τὸν πολιτισμό του. Ἡ πρόταση αὐτὴ ἀπετέλεσε γι᾽ αὐτοὺς ἕνα ἀναγκαῖο καὶ ἐπιβεβλημένο καθῆκον, ὄχι γιατὶ ἡ ἀκτινοβολία τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας ἦταν οἰκουμενική, ἀλλὰ γιατὶ ἔτσι διεῖδαν στὴν ἐποχή τους τὴν κύρια ἀποστολὴ τῆς Ἐκκλησίας, μιὰ ἀποστολὴ διαχρονικὴ σὲ ὅλες τὶς περιόδους τῆς ἱστορικῆς της πορείας, ἰδιαίτερα ἀπό τότε πού ἡ ἀντίληψη τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἐθνῶν Παύλου ὑπερίσχυσε αὐτῆς τοῦ Πέτρου. Ἡ πρόσληψη αὐτὴ δὲν ἦταν γι᾽ αὐτοὺς ὀπουρτονιστικὴ ἢ συγκυριακή, ἀλλὰ ἦταν μιὰ ἐνσυνείδητη διαδικασία ἐκλεκτικῆς ἀποδοχῆς τῆς ἑλληνικῆς πνευματικῆς κληρονομιᾶς στὸν κορμὸ τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας γιὰ τὴ σχέση Θεοῦ, κόσμου καὶ ἀνθρώπου. Παρότι πρωταρχικός στόχος παραμένειν ἡ ἐμπειρία τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἐν τούτοις «οὐκ ἄχαρι γε μην οὐδέ τήν θύραθεν σοφίαν περιβεβλῆσθαι, οἷον τινά φύλλα σκέπην τε καρπῷ καί ὄψιν ἄωρον παρεχόμενα».

Αὐτὸ ὅμως ποὺ σήμερα γιὰ πολλοὺς φαίνεται αὐτονόητο δὲν ὑπῆρξε αὐτονόητο γιὰ τὴν ἐποχὴ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Ἀποτελεῖ ἀπαίτηση τῆς ἱστορικῆς ἀκρίβειας νὰ ὑπομνησθεῖ καί τὸ γεγονός, ὅτι καὶ στὸ χῶρο τῆς Ἐκκλησίας καλλιεργήθηκαν στάσεις ἐσωστρέφειας καὶ φονταμενταλισμοῦ. Ὁ ζῆλος γιὰ τὴν προάσπιση τῆς πίστεως ὁδήγησε πολλὲς φορὲς σὲ ἀκραῖες συμπεριφορὲς φανατισμοῦ, μακρυὰ ἀπὸ τὴν ἀνδρεία τοῦ μαρτυρίου καὶ τὴν παρρησία τῆς ὁμολογίας. Πολλαπλὰ εἶναι τὰ παραδείγματα καταστροφῆς θρησκευτικῶν μνημείων, ἀγαλμάτων καὶ Ναῶν τῆς ἀρχαίας Θρησκείας καί ὁ ἀκρωτηριασμός τῆς Ὑπατίας ἀπό ὄχλο φανατισμένων

Χριστιανῶν. Ἀκόμα καί τό διάταγμα τοῦ Ἰουστινιανοῦ τό 529, τό ὁποῖο ἀπαγόρευσε τή λειτουργία τῶν φιλοσοφικῶν σχολῶν τῶν Ἐθνικῶν πού ἀπομάκρυνε ἀπό τήν Ἀθήνα σημαντικούς διδασκάλους τῆς ἀρχαίας φιλοσοφίας, κυρίως νεοπλατωνικούς, πού ἐπέφερε ἕνα ἰσχυρό πλῆγμα στήν Ἀθηναϊκή πνευματική ζωή ἀποτελεῖ τόν στ' πλέον αἰῶνα ἕνα δεῖγμα γιά τή διάρκεια αὐτῆς τῆς ἔντασης.

Παράλληλα καὶ στὸ χῶρο τῆς ἐκκλησιαστικῆς γραμματείας ἡ ἀρχαία σοφία δὲν ἀξιολογεῖται πάντοτε θετικά, οὔτε «ὡς ὑπόβαθρον τῆς κατὰ Χριστὸν σοφίας». Ἐκκλησιαστικοὶ συγγραφεῖς προβάλλουν ἔντονα τὴν ἑτερότητα Χριστιανισμοῦ καὶ Ἑλληνισμοῦ. Μὲ αὐτὴ τὴν ἀφετηρία ἕνας διάλογος καὶ κατὰ πολὺ περισσότερο ἡ ὁποιαδήποτε προσπάθεια συνάντησης δὲν ἔχουν προοπτική. Χαρακτηριστικὸ τὸ ἐρώτημα τοῦ Τερτυλλιανοῦ: «Τὶ κοινὸ ἔχει ἡ Ἀθήνα μὲ τὰ ἱεροσόλυμα. Ἡ Ἀκαδημία καὶ ἡ Ἐκκλησία, οἱ ἐθνικοὶ καὶ οἱ Χριστιανοί;». Καταδικάζεται καὶ αὐτὴ ἀκόμα ἡ περιέργεια τῆς ἀναζήτησης, ἀφοῦ ὑπάρχει ὁ Ἰησοῦς Χριστός. Καταδικάζεται ἡ ὁποιαδήποτε ἔρευνα, ἀφοῦ ὑπάρχει ἡ πᾶσα ἀλήθεια τοῦ Εὐαγγελίου. Στό τέλος ὁ ἄλλος παραμένει ὁ ξένος, ἐνῶ ὁ ξένος μεθίσταται συχνὰ σὲ ἐχθρό.

Ἡ στάση ὅμως τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν συνιστᾶ ἀλλαγὴ παραδείγματος καὶ τὸ παράδειγμα ἔχρηζε καὶ χρήζει ἀναλογιῶν. Μὲ τὸν ὑπερβατικὸ διαλογισμό τους πού δέν ἀπέκλεισε καί τήν υἱοθέτηση καί ἐπιμελῆ καλλιέργεια τεχνικῶν τῆς ἑλληνικῆς ρητορικῆς προκειμένου νά καταστήσουν περισσότερο κατανοητή τή χριστιανική κοσμοεικόνα καθιστώντας τό λόγο τους περισσότερο πειστικό, κατέδειξαν στήν πράξη τὸ ἀδιέξοδο τῶν ἀποκλειστικῶν ἀντιλήψεων καὶ τῶν τάσεων ἐσωστρέφειας καὶ ἀπομόνωσης. Ἀνέδειξαν τὴν οἰκουμενικότητα τοῦ χριστιανικοῦ λόγου ποὺ ὄχι μόνο διαλέγεται καὶ καταφάσκει στό μέτρο τοῦ ἐφικτοῦ τὴν ἑτερότητα, ἀλλὰ τὴν ἀναδεικνύει ὡς οὐσιῶδες στοιχεῖο τῆς χριστιανικῆς ταυτότητας. Ἔδειξαν καὶ ἐμαρτύρησαν καὶ μάλιστα μπροστὰ στὸν ὀγκόλιθο τῆς ἑλληνικῆς κληρονομιᾶς, ὅτι οἱ γνήσιοι Χριστιανοὶ δὲν εἶναι γνήσιοι, γιατὶ αὐτοαποκαλοῦνται ὡς γνήσιοι, ἀλλὰ ἐπειδὴ εἶναι πολῖτες τῆς Οἰκουμένης, ἀνοικτοὶ στὸ ἱστορικὸ εἶναι καὶ γίγνεσθαι τοῦ κόσμου.

Ἡ Οἰκουμενικότητα, ἕνας ὅρος ἐνίοτε καὶ ἀρνητικὰ φορτισμένος στὸ ἐσωτερικὸ τῶν Ὀρθοδόξων Ἐκκλησιῶν δὲν ἀποτελεῖ μιὰ ἁπλῆ διάσταση τοῦ χριστιανικοῦ μηνύματος, ἀλλὰ ἡ ταυτότητά του. Ὁ σύνδεσμος δὲ εἶναι τόσο στενός, ὥστε ἡ χαλάρωση τῆς οἰκουμενικῆς συνειδήσεως καὶ προοπτικῆς νὰ σηματοδοτεῖ ἀλλοίωση τῆς ἴδιας τῆς ταυτότητας. Παράλληλα, ὅταν ἡ οἰκουμενικότητα δὲ συνιστᾶ τὴν οὐσία καὶ τὴ φυσικὴ ἐνέργεια τῆς χριστιανικῆς ταυτότητας, ἀλλὰ ἐξυπηρετεῖ τεχνητὰ ὑστερόβουλους σκοπούς, κυρίως ὅταν εἶναι ἀποκομμένη ἀπὸ τὴν καθολικότητα τῆς πίστης, τότε ἐπίσης ἐξυφαίνεται καὶ σηματοδοτεῖται ἡ ἀλλοίωσις ὡς ἔνδειξη παρακμῆς.

Ἡ Ἐκκλησία εἶναι ὁ τόπος τῆς φανερώσεως τῆς Βασιλείας τοῦ Θεοῦ μέσα στὸν κόσμο. Εἶναι ἡ περιοχὴ τῆς καινῆς κτίσεως ποὺ δὲν ἐκτείνεται μόνο, κατὰ τὸν Ἰωάννη Χρυσόστομο «πανταχοῦ τῆς Οἰκουμένης», ἀλλὰ καί «πανταχοῦ τῶν χρόνων». Ἡ οἰκουμενικότητα τῆς Ἐκκλησίας θεμελιώνεται στὸ Χριστὸ ποὺ προσέλαβε στὴν ὑπόστασή του ὁλόκληρη τὴν ἀνθρωπότητα. Καὶ ἡ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι παρουσία τοῦ Χριστοῦ μέσα στὴν Ἐκκλησία οἰκοδομεῖ τὴν οἰκουμενικότητά της, ἡ ὁποία δὲν ἐξαντλεῖται στὴν ἐξάπλωσή της σὲ ὁλόκληρη τὴν Οἰκουμένη, δηλ. στὴν ὁριζόντια διάσταση τῆς παγκοσμιότητας, ἀλλὰ συμπεριλαμβάνει καὶ προϋποθέτει τὴν κάθετη διάσταση τῆς ἀναλλοίωτης ἀδιάκοπης διατήρησής της μέσα στὸ χρόνο, δηλ. τὴ διαχρονικότητα.

Ἡ Οἰκουμενικότητα τῆς Ἐκκλησίας βιώνεται ταυτόχρονα ἀπὸ τοὺς τρεῖς Ἱεράρχες ὡς πνευματικὸ χάρισμα καὶ ἄθλημα. Εἶναι ἡ βάση τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ ὀνόματος τοῦ Θεοῦ ποὺ πραγματώνεται μὲ τὴν παρουσία τοῦ πνεύματός Του καὶ τὴν οἰκειοποίηση τοῦ θελήματός του. Εἶναι καρπὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο κατὰ τὸ Γρηγόριο Θεολόγο «ὑπερεντυγχάνει ὑπὲρ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις». Γι᾽ αὐτὸ ἀνάλογοι στεναγμοὶ ἀναπηδοῦν ἀπὸ τοὺς ἁγίους, ὅταν προσεγγίζουν θέματα ποὺ ἀφοροῦν τὴν οἰκουμενικότητα τῆς Ἐκκλησίας. «Διὰ τὴν οἰκονομίαν τῶν πολλῶν», δηλ. γιὰ τὴ σωτηρία τους, κατὰ τὸ Μ. Βασίλειο. Χαρακτηριστικὰ εἶναι τὰ λόγια τοῦ Ἁγ. Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: «Οὐ γὰρ νικῆσαι ζητοῦμεν, ἀλλὰ προσλαβεῖν ἀδελφούς, ᾧν τῷ χωρισμῷ σπαρασσόμεθα». Ἡ Ἐκκλησία προσλαμβάνει τὸν κόσμο καὶ δὲν ἐκκοσμικεύεται ἀπὸ αὐτόν.

Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτὴ ἡ οἰκουμενικότητα δὲν εἶναι εὐθύνη ἑνός, ἀλλὰ εὐθύνη καὶ χρέος τοῦ καθενός. Κατὰ τὸν Ἅγιο Ἰωάννη τὸ Χρυσόστομο, τὸ αἴτημα τῆς Κυριακῆς προσευχῆς, νὰ ἔλθει ἡ Βασιλεία τοῦ Θεοῦ «ὡς ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ τῆς γῆς» ἐκφράζει κατ᾽ ἐξοχὴν τὸ οἰκουμενικὸ ὅραμα γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἁπανταχοῦ τῆς γῆς. Κατὰ τὴ Θ. Λειτουργία τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου καὶ τοῦ Μ. Βασιλείου ἡ ἀναίμακτος θυσία προσφέρεται «ὑπὲρ τῆς Οἰκουμένης», «ὑπὲρ τοῦ σύμπαντος κόσμου», «ὑπὲρ τῆς τῶν πάντων ἑνώσεως», χωρὶς διακρίσεις καὶ διαχωρισμοὺς φύλου, φυλῆς, γλώσσας, ἐθνικῆς καταγωγῆς. Ὁ κτιστὸς ἄνθρωπος

ὡς λειτουργὸς καὶ ἱερέας τῆς κτίσεως προσάγει τὰ τίμια δῶρα γιὰ τὸν ἐξαγιασμὸ ὅλης τῆς συμπαντικῆς κτιστῆς πραγματικότητας. Τὸ μήνυμα τῆς σωτηριώδους ἀληθείας, ὅπως τὸ ἐβίωσαν καὶ τὸ ἐξέπεμψαν οἱ τρεῖς Ἱεράρχες δὲν εὑρίσκεται καὶ δὲν δημιουργεῖ στεγανά. Ἐκτείνεται ὡς ἡ ἀπροϋπόθετη ἀγάπη, ἡ ὁποία ὑπερβαίνει τὰ σχήματα, τοὺς φραγμούς, τοὺς περιορισμοὺς καὶ τὶς διακρίσεις τοῦ κόσμου τούτου. Ὅπου ἀντίθετα κυριαρχεῖ ἡ ἐσωστρέφεια καὶ ἡ αὐτοπεριχαράκωση, ἐκεῖ ἐλλείπει ἡ ἀγάπη, δηλ. ὁ Θεός. Τό πνεῦμα τοῦ Χριστοῦ δέν ὑπερέβη μόνο τήν Ἰουδαϊκή ἀποκλειστικότητα καί ἀλλαζονεία, ἀλλά σείει συθέμελα τή χριστιανική αὐτοδικαίωση ὅταν ἀκούει κανείς τή φωνή τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ὑπάρχουν αὐτοί πού τούς θεωροῦμε ἡμέτερους, γιατί εἶναι βαπτισμένοι. Ἀλλά πολλοί ὅμως ἀπό τους ἡμετέρους «οὐ μεθ' ἡμῶν εἰσιν», γιατί ὁ βίος τους τούς «ἀλλοτριοῖ» καί τούς ἀποκόπτει ἀπό τό κοινό σῶμα. Κατά τόν ἴδιο τρόπο ὑπάρχουν καί ἐκεῖνοι πού εἶναι ἔξω ἀπό μᾶς, δέν ὀνομάζονται καί δέν εἶναι Χριστιανοί, ἀλλά μέ τόν τρόπο τῆς ζωῆς τους καί «τό ἔργον ἔχοντες», κατορθώνουν τήν πίστη καί τά ἔργα τῆς πίστης καί «δέονται τοῦ ὀνόματος».

Αὐτὴ ἡ πορεία ἀπὸ τὴν ἀποκλειστικότητα πρὸς τὴν οἰκουμενικότητα, αὐτὸ τὸ ἱερὸ καταπίστευμα καὶ ἡ ἱερὰ παρακαταθήκη τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, σηματοδοτεῖ τὴ δυναμικὴ διαχρονικὴ παρουσία τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας στὸν κόσμο. Ἀσφαλῶς ἡ Οἰκουμενικότητα τῆς ἀλήθειας σὲ καμιὰ περίπτωση δὲν αἴρει τὴ μοναδικότητα τοῦ προσώπου τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ: «Εἷς γὰρ Θεός, εἷς καὶ μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, ἄνθρωπος Ἰησοῦς». Οἱ Τρεῖς Ἱεράρχες ἐθεώρησαν τὴν οἰκουμενικότητα ὡς κεντρικὸ οὐσιαστικὸ στοιχεῖο τῆς διδασκαλίας τους, τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως καὶ τῆς ἐν Χριστῷ ἐλπίδος, δεδομένου ὅτι εἶχαν καὶ βαθειὰ τὴν πεποίθηση, ὅτι ὁ χριστιανικός λόγος δέν ὑποστηρίζει οὔτε τό στεγανό, οὔτε τό στατικό, οὔτε τό ἀκίνητο, ἀλλά καλεῖ σέ ἀδιάκοπη ὑπέρβαση καί δημιουργική ἀνανέωση. Ὅλος ὁ κόσμος πορεύεται πρὸς τὸ κοινὸ ἐσχατολογικὸ σημεῖο τῆς ὀγδόης ἡμέρας τῆς δημιουργίας, ὅταν θὰ λάμψει ἡ δόξα τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ ὁ ἄνθρωπος θὰ γεύεται τὴ μακαριότητα τῆς θείας κοινωνίας, «ἐν τῇ δόξῃ τοῦ Πατρὸς κατὰ πάσης τῆς Οἰκουμένης», κατὰ τὸ Μ. Βασίλειο. Ἡ ἀνακεφαλαίωση τῶν πάντων ἐν Χριστῷ, εἶναι ἡ ἕνωση τῶν πάντων μέ τό Χριστό, ὅταν κατά τό λόγο τῆς Γραφῆς ὁ Χριστός θά εἶναι «τά πάντα ἐν πᾶσιν».

Στὴ σύγχρονη ἐποχή, τὴν ἐποχὴ τῶν ποικίλων ἀντιθέσεων, τὴν ἐποχὴ τῆς παγκοσμιοποίησης, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνικισμῶν, ἀπὸ τὴν ὁποία δὲν λείπει ἡ σύγχυση τῆς πανσπερμίας, ἡ ἀπαξίωση τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου καὶ ὁ πλουραλιστικὸς σχετικισμός, οἱ οἰκουμενικὲς θεωρήσεις τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ἀποκτοῦν ἐπικαιρότητα, στὸ μέτρο ποὺ βοηθοῦν τοὺς ἀνθρώπους στὴ μεταξύ τους καταλλαγὴ καὶ στὸ μέτρο ποὺ καταδεικνύουν τὴν προφητεία γιὰ τὴ σύγκρουση τῶν πολιτισμῶν ὡς ψευδῆ. Ἡ ἀνυπέρβλητη ἐσωτερικὴ δυναμικὴ τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ νέου παραδείγματος ποὺ αὐτοὶ προσφέρουν ἀποτελεῖ ἐλπίδα γιὰ τὸ σύγχρονο κόσμο.

Ἡ ἀγάπη τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ ἡ προσλαβοῦσα διὰ τοῦ Λόγου, τὴν ἀνθρωπίνη φύση προβάλλεται ὡς ὁ ἀληθὴς τρόπος κοινωνίας μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀλαζονικὴ ἀποκλειστικότητα, ἡ ἐσωστρέφεια καὶ ἡ περιφρόνηση τοῦ ἄλλου πιστοποιοῦν ἔλειμμα ἀγάπης. Τότε ὁ ἄλλος δὲν εἶναι ἁπλᾶ ὁ διαφορετικός, ἀλλὰ εἶναι ὁ ξένος, ὁ ὁποῖος προκαλεῖ φόβο καὶ ἀνασφάλεια. Ἡ ξενοφοβία συγκροτεῖ κλειστὲς κοινωνικὲς ὁμάδες, οἱ ὁποῖες ὑποβλέπουν ἡ μία τὴν ἄλλη. Μιὰ ἀπονεκρωμένη Θεολογία ἤ μια ἀπονεκρωμένη στήν Ἱεραρχία καί στό ποίμνιό της Ἐκκλησία ἀποζητᾶ ἤ ἐκλιπαρεῖ γιά τήν κρατική προστασία, γιατί μόνον ἔτσι ἀντιλαμβάνεται, ὅτι μπορεῖ νά ἐπιβιώσει, ἀπέναντι στήν ἀντίθεσή της μέ τό διαφορετικό.

Δὲν ἔχει σημασία νὰ ἀνήκει κανεὶς στὴ σχολὴ τῆς Ἀλεξάνδρειας ἢ στὴ σχολὴ τῆς Ἀντιόχειας ἢ σὲ ὁποιαδήποτε ἄλλη σχολὴ στὴ νεώτερη βιβλικὴ Ἑρμηνευτική. Σημασία ἔχει νὰ εἶναι κανείς ἱκανὸς νὰ ἀναζητᾶ καὶ νὰ συλλαμβάνει, ὅπως ἐπισημαίνει ὁ Ἅγ. Γρηγόριος ὁ Θεολόγος «τὸ ἀπόθετον κάλλος τῆς ἀλήθειας, εἴσω παρακύψας, διασχὼν τὸ γράμμα», εἰσχωρῶν στὸ βάθος ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ Πνεύματος. Τό ὄνομα, οἱ λέξεις δέν ἔχουν πραγματική ὀντολογική σχέση μέ τό πρᾶγμα. Τό ὄνομα ἔχει ἀναλογία πρός τό πρᾶγμα, κατά τόν Ἰωάννη τό Χρυσόστομο. Θά περάσουν αἰῶνες γιά νά ὀργανωθεῖ σέ σύστημα ἡ ἄποψη αὐτή μέ τόν G. Moore καί τό L. Wittgenstein καί τους ἄλλους πρωτεργάτες τῆς ἀναλυτικῆς φιλοσοφίας καί τῆς φιλοσοφίας τῆς γλώσσας πού θέλει ἀναλογία μεταξύ σημαίνοντος καί σημαινομένου. Στόχος τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ἐμπειρίας εἶναι τό «πλέον», τὸ πλέον τῆς ἀλήθειας. Ὅταν τὸ πλέον ἀρχίζει νὰ διαφαίνεται, τότε ἴσως ἐννοήσει κανεὶς βαθύτερα, τὸ τὶ σημαίνει, ἡ πρόνοια καί ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ γιά ὅλη τήν Οἰκουμένη, ὅπου ἡ σχετική ἀφήγηση μέ πρωταγωνιστή τόν Ἰωνᾶ δέν στοχεύει νά ἀπορρίψει τήν αὐτοσυνειδησία τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλά νά τόν ἀπεγκλωβίσει ἀπό μία ἀπόλυτη καί στεγανή ἀποκλειστικότητα ἄκρως ἐπικίνδυνη. Τό τὶ σημαίνει, ὅτι ὁ Ἰησοῦς συνομίλησε μὲ τὴ Σαμαρείτιδα, ἐθεράπευσε τὴ Χαναναία, ἐθαύμασε τὴν πίστη τοῦ Ρωμαίου Ἑκατοντάρχου, τόνισε τὴν εὐγνωμοσύνη τοῦ Σαμαρείτη λεπροῦ καὶ χρησιμοποίησε τὸ πρόσωπο τοῦ καλοῦ Σαμαρείτη ὡς θεμελιώδη παραδειγματικὸ τύπο γιὰ τὴ νέα διάσταση τῆς ἀγάπης ποὺ ἐκήρυξε. Τότε, ἴσως τότε, ὑπὸ τὸ φῶς τοῦ πλείονος καὶ ὑπὸ τὴν ἐμπειρία τοῦ Πνεύματος ἀπορρίψει

κανείς τὶς ἀποκλειστικὲς θεωρήσεις καὶ ἀγκυλώσεις στὴ θεολογικὴ κατανόηση τῶν ἄλλων Θρησκειῶν, ποὺ σὲ καμιὰ περίπτωση ὅμως δὲν μποροῦν νὰ ἀποδομοῦν τὸ θεάνθρωπο Χριστὸ προβάλλοντας τὴ μεταφορικὴ ἔννοια τῆς ἐνσάρκωσης στὰ πλαίσια τῆς ἰσοπεδωτικῆς θεώρησης τοῦ θρησκευτικοῦ πλουραλισμοῦ. Ὅλες αὐτὲς οἱ θεωρήσεις ἀποτελοῦν καὶ ἐκπέμπουν ἀσφαλῶς κραυγὴ ἀγωνίας στὸ ἐγχείρημα τῆς ἀνίχνευσης τοῦ μυστηρίου τῆς πρόνοιας τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου. Ἄλλωστε πᾶσα ἡ κτίσις μεταλαμβάνει τό Ἅγιον Πνεῦμα, ἐνῶ ἡ θεία ἐνέργεια οὐσιώνει, ζωοποιεῖ καί θεώνει τά ὄντα κατά τή δεκτικότητά τους. Ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ δέν ἔπαψε νά περιβάλλει τό σύμπαν, νά ἀκτινοβολεῖ, νά φωτίζει τόν κόσμο καί «πάντα ἄνθρωπο ἐρχόμενον» στόν κόσμο, νά ἑλκύει τά πάντα στό χῶρο τῆς ἀγάπης Του. Εἶναι ὅμως προφανές, ὅτι ἡ Οἰκουμενικὴ Θεολογία τῶν τριῶν Ἱεραρχῶν καλεῖ τὴ σύγχρονη Θεολογία νὰ διαλλαγεῖ καὶ νὰ καταλλαγεῖ πρῶτα μὲ τὸ ἑαυτό της, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ διαλλαγεῖ καί καταλλαγεῖ οὐσιαστικώτερα καὶ μὲ τά ἄλλα Θρησκεύματα. Ἐκεῖνοι μᾶς προσφέρουν ἕνα ἀσφαλὲς ἔρεισμα τῆς ὀρθόδοξης συμβολῆς στὶς σύγχρονες θεολογικὲς προκλήσεις μὲ κατευθυντήριο ἄξονα, ἀναλογικὸ παράδειγμα καὶ τύπο τὴ θετικὴ ἐπιλεκτική τους στάση στὴ δική τους πρόκληση, στὴ δική τους ἐποχή. Ὁ Ἀπ. Παῦλος ἦλθε στήν πόλη τῆς Ἀθήνας γιά νά κηρύξει τόν ἐσταυρωμένο καί ἀναστάντα Ἰησοῦ Χριστό. Δέ δίστασε ὅμως βλέποντας τους βωμούς τῶν Ἀθηναίων στους Θεούς τους καί στόν ἄγνωστο Θεό, νά τους πεῖ στόν Ἄρειο Πάγο, ὅτι εὐσεβοῦν. Ἡ ὑπέρβαση τῆς ἀποκλειστικότητας στὴ διδασκαλία τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν ὁδηγεῖ στὸν ἀπόλυτο σεβασμὸ τῆς ἀξίας καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου, στὴν ὁμοτιμία τῶν ἀνθρώπων, τὴν ἰσότητα καὶ τὴ δικαιοσύνη. Στὴ σύγχρονη ἐποχή, ὅπου ὁ λόγος γιὰ τὰ ἀνθρώπινα δικαιώματα εἶναι ἄφθονος, ἡ ἀνθρώπινη ὅμως ἀξιοπρέπεια δὲν παύει ὅμως πολλὲς φορὲς νά εἶναι ἐμπορεύσιμη καί νὰ εὐτελίζεται, ὁ λόγος τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν προβληματίζει, προκαλεῖ, ἐλέγχει, ἀλλὰ καὶ φωτίζει. Οἱ μορφὲς κοινωνικοῦ ἀποκλεισμοῦ, περιθωριοποίησης, ἄνισης καὶ ἄδικης μεταχείρισης ἦταν καὶ τότε καὶ σήμερα πολλές. Ὁ ἄλλος, ὁ ἕτερος, ὅταν ἐνοχοποιεῖται, πολλές φορές δέ καί ἀπό τήν Ἐκκλησία, ὁδηγεῖ σέ ἀδικίες καί σέ ἐγκλήματα. Ἡ Ἐκκλησία, ἐπισημαίνει ἡ Ἁγία καί Μεγάλη Σύνοδος τῆς Κρήτης ἔχει χρέος νά προβάλλει τήν θυσιαστική ἀγάπην τοῦ Ἐσταυρωμένου Κυρίου της ὡς τήν μόνην ὁδόν πρός ἕνα κόσμον εἰρήνης, δικαιοσύνης, ἐλευθερίας καί ἀλληλεγγύης μεταξύ τῶν ἀνθρώπων καί τῶν λαῶν, τῶν ὁποίων μόνον καί ἔσχατον μέτρον εἶναι πάντοτε ὁ ὑπέρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς θυσιασθείς Κύριος (πρβλ. Ἀποκ. ε', 12), ἤτοι ἡ ἄπειρος ἀγάπη τοῦ ἐν Τριάδι Θεοῦ».

Θαυμάζει βεβαίως κανείς, ὅταν ὁ Μ. Βασίλειος διαφωνεῖ μὲ τὴν ἄνιση μεταχείριση τοῦ νόμου ἀπέναντι στὴ γυναῖκα σὲ σχέση μὲ τὸν ἄνδρα γιὰ τὸ ἴδιο ἐκκλησιαστικὸ ἀδίκημα καὶ ἐπισημαίνει: «Τούτων δὲ ὁ λόγος οὐ ῥᾴδιος, ἡ δὲ συνήθεια οὕτω κεκράτηκεν». Θαυμάζει ὅμως κανεὶς περισσότερο τὸν Ἰωάννη τὸν Χρυσόστομο ποὺ ἐπιπλήττει, ὅσους δυσανασχετοῦσαν γιὰ τοὺς πολλοὺς πρόσφυγες ποὺ κατέφευγαν

τότε στὴν Πόλη: «Κάποιοι τοὺς χαρακτηρίζουν», λέγει ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος, «δραπέτες καὶ ξένους καὶ ἄξιους τιμωρίας... Μὰ γι᾽ αὐτὸ ἀγανακτεῖς, ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ θεωροῦν τὴν πόλη μας κοινὸ λιμάνι σωτηρίας...; Μὰ θὰ ἔπρεπε νὰ χαίρεσαι γιατί ὅλοι αὐτοὶ ἔρχονται στά χέρια μας καὶ θεωροῦν τὴν πόλη αὐτὴ ὡς κοινὴ μητέρα». Καὶ θέτει τό καίριο ἐρώτημα: «Ποιᾶς συγνώμης θὰ εἴμαστε ἄξιοι καὶ ποιᾶς ἀπολογίας... ὅταν ἀπελαύνουμε αὐτοὺς ποὺ καταφεύγουν σὲ μᾶς καὶ τοὺς ζητᾶμε εὐθύνες, ἐνῶ ξέρουμε ὅτι εἴμαστε ἐμεῖς ὑπεύθυνοι γιὰ μύρια κακά τους»; Εἶναι γνωστό, ὅτι οἱ τρεῖς Ἱεράρχες στάθηκαν μέ στοργή καί θυσιαστική ἀγάπη ἀπέναντι στούς ἀδύναμους καί μέ ἀνδρεία καί ἀξιοπρέπεια ἀπέναντι στούς δυνατούς τῆς ἐφήμερης ἐξουσίας, πού μέ πολλούς τρόπους σέ διαφορετικούς χρόνους ἀνέλαβε τό μάταιο ἐγχείρημα νά σκοτώσει τό Θέο ἀπό τήν ψυχή τῶν ἀνθρώπων. Τό ἀποτέλεσμα ἦταν νά σκοτώσει κάποιους ἀπό αὐτούς καί νά δημιουργήσει ὑπανθρώπους πτώματα χωρίς αὐτογνωσία, χωρίς ἀρχές, χωρίς ἀξίες καί χωρίς προοπτική.

Ὁ Μητροπολίτης Εὐχαΐτων Ἰωάννης Μαυρόπους τὸν 11ο αἰώνα ἔμεινε στὴ ἱστορία γνωστὸς γιὰ δύο κυρίως πράγματα. Κινούμενος ἀπὸ βαθὺ σεβασμὸ στὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ γραμματεία δὲ δίστασε νὰ ἀπευθύνει παράκληση πρὸς τὸ Θεὸ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ Πλάτωνα καὶ τοῦ Πλούταρχου ποὺ δικαιολογεῖ: «ἄμφω γάρ εἰσι καὶ λόγον καὶ τὸν τρόπον τοῖς σοῖς νόμοις ἔγγιστα προσπεφυκότες». Ἀργότερα συγκροτήθηκε καί ἡ εἰκόνα φιλοσόφων καί ποιητῶν τῆς Ἀρχαιότητας ὡς προάγγελων τοῦ Χριστιανικοῦ. Ἕλληνες σοφοί, ὅπως ὁ Σωκράτης, ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, ὁ Πυθαγόρας θεωρήθηκε, ὅτι πρανήγγειλαν μέ τή σκέψη τους τή χριστιανική διδασκαλία καί συμπεριελήφθηκαν στό εἰκογραφικό σχεδίασμα πολλῶν Ἱερῶν Ναῶν, στον ἑλλαδικό χῶρο, ἀπό τό Ἅγιο Ὄρος μέχρι τήν Τρανσυλβανία καί τή Ρωσία, ἐμφανιζόμενοι πλέον νά συνυπάρχουν ἁρμονικά μέ τούς ἁγίους τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. Ἦταν οἱ πρό Χριστοῦ Χριστιανοί, ὅπως εἶχε πεῖ ὁ ἀπολογητής καί μάρτυρας Ἰουστῖνος, «διέθεταν τόν «θεῖο» καί «θειοειδῆ» λόγο τόν ἐνυπάρχοντα στόν ἄνθρωπο κατά τόν Γρηγόριο Θεολόγο. Τὴν 30ή Ἰουανουαρίου τοῦ 1054 Ἰωάννης Μαυρόπους κατόρθωσε νὰ καθιερώσει τὸν κοινὸ ἑορτασμὸ τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν. Τὸ 1054 εἶναι ὅμως ἔτος ταυτόχρονα σημαδιακό. Λίγους μῆνες ἀργότερα, τὸν Ἰούλιο τοῦ ἰδίου ἔτους Ἀνατολικὴ καὶ Δύση θὰ ἀκολουθήσει ἡ κάθε μία τὸ δικό της δρόμο, τὸ δρόμο τῆς ἀποξένωσης καὶ τῆς ἀλλοτρίωσης. Ὁ Πατριάρχης Μιχαὴλ Κηρουλάριος δὲ θὰ ἀκούσει τὴ σώφρονα φωνὴ τοῦ Πατριάρχη Ἀντιοχείας ποὺ μὲ πνεῦμα μετριοπάθειας καὶ ὄχι φανατισμοῦ, προτείνει τὴν αὐτοσυγκράτηση καὶ κυρίως τὸ διάλογο. Πέρασαν ἀπό τότε πολλοί αἰῶνες. Ἡ ἀνθρωπότητα ἔζησε τήν ὀδύνη τῶν πολέμων καί μάλιστα θρησκευτικῶν, ἔζησε πολλές «Ἱερές Ἐξετάσεις», κατήρτισε πολλές φορές καταλόγους ἀπαγορευμένων βιβλίων, κυνήγησε ἐπιστήμονες γιατί ἡ γῆ κινεῖται καί περιστρέφεται, εὐτέλισε, ἀπομόνωσε καί ἐκμεταλλεύτηκε σκληρά, ἀκόμα καί στό ὄνομα τῆς Ἱεραποστολῆς, ἀνθρώπους γιά τή φυλή τους καί τό χρῶμα τους. Εἶναι

πολλοί αὐτοί πού ἀκόμα καί στις μέρες μας ζητοῦν νά ὑψώσουν τείχη μίσους, ἕνα καινούργιο τεῖχος τῆς Βαβέλ.

Μπορεῖ κανείς βέβαια νά μην βιώνει ἤ νά ζῇ τή δυστυχία τοῦ νά μή μπορεῖ νά βιώσει τόν πνευματικό κόσμο τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν, ἀπό τόν ὁποῖο ἀναβλύζει ἡ δημιουργική ἔμπνευση καί προσδοκία τῆς ὑπέρβασης. Κάποιος ἐνδεχομένως νά ἐμμένει στη διπλῆ καί ἀντιφατική, ὅπως θά τήν ἔβλεπε, φύση τῆς σκέψης τους καί τοῦ ἔργου τους, καθώς συγκροτεῖ ἀφενός πεδίο διαλόγου μέ τόν ἀρχαιοελληνικό στοχασμό καί ἀφετέρου πεδίο κριτικῆς του πού ἀδικαιολόγητα θά τόν ἐνοχλοῦσε. Δέν μπορεῖ ὅμως νά ἀμφισβητήσει, ὅτι ἡ φωτεινή τους παρουσία ἀνοίγει μιά μεγαλειώδη προοπτική στό ἀνθρώπινο μέλλον γιά τή συνύπαρξη, τήν ἀνοχή, τόν ἀλληλοσεβασμό καί τό διάλογο, ἀξίες πού πρέπει ὁπωσδήποτε νά καλλιεργεῖ ἀληθινά ἕνα Ἀνώτατο Πνευματικό Πανεπιστημιακό Ἵδρυμα, μέ τό ἱερό καθῆκον νά τίς ἐμφυτεύει στην κοινωνία. Ὁ κοινὸς ἑορτασμὸς τῶν Τριῶν Ἱεραρχῶν δὲν ἔπαυσε καὶ δὲν παύει νὰ σηματοδοτεῖ τὴν οἰκουμενικὴ ὑπέρβαση τῆς ἀποκλειστικότητας καὶ τῆς ἐσωστρέφειας, ὡς φῶς καὶ ἐλπίδα γιὰ τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, γιὰ ὅ,τι μᾶς διαιρεῖ καὶ μᾶς ἀποξενώνει, στὴν προοπτικὴ μιᾶς κοινῆς πορείας εἰρήνης καὶ καταλλαγῆς.